

vier elementen en een uitstekend schema van het physiologisch stelsel van GALENUS, dat die van RICHEL en SUDHOFF verre achter zich laat. Allerlei afbeeldingen hier en daar verspreid in tijdschriften zijn hier vereenigd en in onderling verband gebracht. Op landkaarten heeft hij de beoefeningsplaatsen der anatomie en physiologie in Europa op verschillende tijdstippen aangegeven, een manier van doen die uit paedagogisch oogpunt aanbeveling verdient om de verspreiding en onderlingen invloed eener wetenschap weer te geven.

Aan het eind van het werk vindt men als aanhangsel het mannelijk en vrouwelijk naakt, de geraamte- en spierprenten ontleend aan VESALIUS' *Epitome* en *Fabrica*. Bovendien een tweetal afbeeldingen resp. van MANTEGNA'S *Beweening van Christus* en van REMBRANDTS *Anatomie van dr. DEYMAN* (1656), tusschen welke schilderijen, wat betreft de ligging van het lijk een verwantschap wordt aangenomen. De beteekenis van de aanwezigheid dezer afbeelding, die buiten het kader van dit werk valt, ontgaat mij.

Wat den tekst aangaat, deze is geheel in aansluiting aan de talrijke afbeeldingen en geeft blijk van kennismeming van de voorname literatuur van dezen tijd.

Hier en daar worden vermoedens uitgesproken, die thans wel zekerheid zijn, zoo bijv., dat DRYANDER afbeeldingen overnam van VESALIUS. Had SINGER DRYANDER'S *Anatomia MUNDINI* gelegd naast VESALIUS' *Tabb. anat. Ven.* 1538, dan had hij zich hiervan kunnen overtuigen. Ook dit werkje is een getuigenis voor het feit, dat door het verbeterde verkeer en de photographie de schatten, vroeger verborgen in musea en boekerijen, thans gemeengoed zijn geworden.

Het wordt algemeen aangenomen, dat HARVEY de vader is der moderne physiologie. Wie kennis wil maken met het werk, dat hem in staat stelde dit te worden, leze dit boek. Onder de populaire werken op dit gebied in den laatsten tijd verschenen, ken ik er geen, dat SINGER'S arbeid overtreft.

F. M. G. DE FEYFER.

DR. OSKAR ROSENTHAL, *Wunderheilungen und ärztliche Schutzpatrone in der bildenden Kunst*. Verlag von F. C. W. VOGEL. Leipzig. MCMXXV. Prijs: 20 mark, geb. 24 mark.

Van de vroegste tijden af hebben de zieken en hun omgeving zich niet tevreden kunnen stellen met het beperkte kunnen der geneeskundige wetenschap, waaraan uit den aard der zaak grenzen gesteld zijn, die de geneesheer zelf maar al te pijnlijk voelt en waarvan hij zich dagelijks bij zijn werk weder bewust wordt. Hoe menigmaal zou hij niet wenschen, dat hij in staat mocht zijn een wonder te verrichten, al is hij overtuigd, dat met zulke wondergenezingen de grondslag van zijn beroep, dat berust op methodisch werken volgens de natuurwetten, zou worden ondermijnd. De zieken en hun omgeving echter gevoelen niets voor die noodzakelijkheid van beperkte grenzen bij het geneeskundig beroep en zien reikhalzend uit naar zulk een wonder, wat ook wel voor een deel de reden is van het telkens weer gebruik maken van de diensten van kwakzalvers. Deze zelfde behoefte aan wondergenezingen is ook de oorzaak geweest, dat aan haast alle stichters van godsdiensten en aan alle groote

verkondigers van godsdienst, wondergenezingen worden toegeschreven, welke almede voor een belangrijk deel van hun arbeid op aarde worden aangezien. En door alle eeuwen heen heeft dit gedeelte van hun arbeid in bijzondere mate de beeldende kunstenaars geïnspireerd en hebben dezen die wondergenezingen in beeld gebracht.

ROSENTHAL heeft zich nu in het boek, welks titel hierboven is afgedrukt, ten doel gesteld een aantal van die kunstuitingen in reproductie bijeen te brengen. Hij heeft gemeend, dat zulk een verzameling voor den geneesheer van belang kan zijn, zoowel om het kunstgenot, dat zij hem verschaffen kan, alsook, en dat nog meer, omdat alles wat den psychischen grondslag van zijn beroep raakt, in zulke afbeeldingen uitdrukking vindt: angst en hoop, twijfel en geloovig vertrouwen, het medelijden, de overgave en de boven alles uitstekende grootheid van een bepaalde persoonlijkheid. En nu is het merkwaardig en ook weer begrijpelijk, hoe iedere kunstenaar weder op zijn wijze bij het weergeven van eenzelfde tafereel die verschillende eigenschappen tot haar recht heeft doen komen. Daarom heeft ROSENTHAL zooveel mogelijk de verschillende afbeeldingen weergegeven, die door verschillende kunstenaars van eenzelfde wondergenezing gegeven zijn, zoodat de beschouwer van dit boek in staat is zelf vergelijkingen te maken tusschen die verschillende kunstuitingen, vaak op zeer ver uit elkaar liggende tijdstippen gemaakt. Zoo vindt men bijv. van het wonder der metalen slang, verhaald in het vierde boek van MOZES in het Oude Testament, vier schilderijen afgebeeld en van het in het leven terugroepen van LAZARUS door JEZUS niet minder dan acht afbeeldingen.

De platen van dit boek, 102 in getal, zijn prachtig van uitvoering, op kunstdrukpapier gedrukt, zoodat het geheel een prachtwerk van den eersten rang vormt. Deze platen te bekijken en onderling te vergelijken, overeenkomstig de bedoeling van den samensteller van dit werk, zooals die in het bovenstaande is weergegeven, geeft inderdaad een zeldzaam genot. Om gemakkelijk in het boek den weg te vinden heeft de samensteller eerst een lijst gegeven van de titels van alle platen naar vervolg gerangschikt, en daarna een korten tekst ter verklaring der verschillende afbeeldingen. Dan volgt een alphabetische lijst der kunstenaars, van wie tafereelen zijn opgenomen, en eindelijk nog korte aantekeningen omtrent het leven en werken der verschillende in het boek vertegenwoordigde kunstenaars. Behalve kunstgenot geeft dit werk ook nog een belangrijke bijdrage tot de geschiedenis der geneeskunde.

P. MUNTENDAM.

FEUILLETON.

TAKANO NAGAHIDE.

Het is natuurlijk verkeerd te spreken over dingen, waarvan men geen verstand heeft, maar hier in het Oosten is de verleiding groot, omdat er zooveel is, dat ons diep treft en toch onvoldoende aan de deskundigen bekend schijnt te zijn. Zoo is dan ook de bedoeling van het volgende eenerzijds enkele zaken, die allicht ieder, maar in het bijzonder Nederlandschen geneeskundigen belang zullen inboezemen, meer bekend te maken, anderzijds hen, die belang stellen in de geschiedenis der geneeskunde, te wijzen op een onderwerp, waarvoor misschien in Nederland nog nadere gegevens te vinden zijn.